

ОТНОСНО ЗАДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ – РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕДНО ИЗСЛЕДВАНЕ

Проф. д-р Маргарита Колева,
доц. д-р Блага Джорова, д-р Ева Жечева
Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Авторите представят резултатите от анкетно проучване, разкриващо спецификата на обществените претенции относно задължителното предучилищно образование в институцията детска градина и конкретно – задължителното включване на 4-годишните в нея. Съгласията и несъгласията, полярните мнения и алтернативните предложения за отглеждане и образование на детето от предучилищна възраст са показател за липсата на устойчиви и неопровержими „доказателства“ за значимостта на факта „задължително“ предучилищно образование, както и за качествата на социално-педагогическата среда в детската група и детската градина. Материалът е втора част от проучване на авторите по проблеми, свързани с задължителното предучилищно образование на децата.

Ключови думи: дете; детска градина; държавна политика; задължителност; законодателство; предучилищно образование; права; европейско образователно пространство

В законодателен план професионалната организация на детския живот преди постъпване на детето в училище и компетентна грижа за неговото потенциално развитие са регламентирани чрез ЗПУО¹⁾, НПО²⁾ и редица други документи. Основно тази регламентация е разчетена върху принципа за задължителност на предучилищното образование за 5 – 7-годишните деца, а с последно приетите промени в Закона – и за 4-годишните³⁾.

От позицията на държавната политика факторът „задължителност“ на предучилищното образование решава немалко образователни и социални проблеми, като: създаване на условия за актуално детско развитие и подготовка за училище; запознаване на децата с културата и ценностите на българското общество и овладяване на ключови социални компетентности; обхват на децата в образователните институции; преодоляване на маргинални проблеми, свързани с лоша и агресивна социална среда за отглеждане на част от децата,

на неграмотност и липса на шанс за потенциално развитие на всяко българско дете; освобождаване на родителите за изпълнение на професионални задължения и пр. Естествено е обаче, държавната позиция по тези проблеми да се съгласува с тази на педагогическата гилдия и тази на родителите. Във фокуса на всяка от тези три позиции са различните аспекти на задължителността – от социалните измерения на процеса и грижата за обхвата на децата, през научната обосновка на процесите, свързани с ранното детско развитие и компетенциите на детските педагози, до „мечтите и желанията“ на родителите за най-доброто възпитание и образование на собственото им дете именно в условията на груповата общност в детската градина.

Всъщност съгласуването на палитрата от позиции е условието, продуциращо необходимостта от задължителното предучилищно образование за най-добрата грижа за всяко българско дете.

В интерес на обективността е важно да се подчертае, че професионалната педагогическа общност има съществен принос относно идентификацията на проблематиката „задължително предучилищното образование“. Картината обаче изисква да се отчете, че в пространството на педагогическата наука почти не се появиха обосновани мнения относно задължителното предучилищно образование на 4-годишните. В смисъл, да се отговори на родителските тревоги, свързани с процедурата „задължителност“ и последствията от нея за ранното детско развитие.

Безспорни обаче са фактите – научните педагогически изследвания предлагат многообразие от компетентни тези по проблема с приоритет на хуманистичния и ценностно ориентиран подход, детецентристкия и принципа за индивидуализация на педагогическото взаимодействие с детето от предучилищна възраст. Водещо е и разбирането за необходимостта от перманентното „ОБОГАТЯВАНЕ (амплификация) на детското развитие, като **приоритетът** е винаги в *човешките ценности, а критерият – в децата*, в техните актуални потребности и интереси“ (Dimitrov 2009). Не толкова като информационно обогатяване, а „като разгръщане на специфичните детски дейности и общуване към най-широка гама от смислови задачи с универсално и общочовешко значение“ (пак там). Подходящата среда за постигане на тези важни за детето цели е **детската група**, позиционирана в детската градина или в други алтернативни форми за работа с деца, разглеждана като част от системата на задължителното предучилищно образование. Въпросът е доколко тези общи цели са „дешифрирани“ и осъществявани в педагогическата практика на детската градина.

Спектърът от професионални тези по повод задължителното предучилищно образование, естествено, включва и децата, отглеждани в различните по своята характеристика социални формати – услуги от резидентен тип, центрове или домове за деца, настанени за обществено отглеждане, деца със со-

циални проблеми или ментални увреждания. Дейностите в педагогическите институции (Zhecheva 2020) „трябва да насочват към промяна в статусната характеристика на децата, отглеждани в среда, различна от биологичното семейство“, и да им дават „възможност за друго качество на живот в общността“. Място в тази поредица имат и децата, включени в социално явление „парародителска грижа“ (Kovachka 2017) или грижата за децата, чиито родители са на работа в чужбина и се отглеждат от по-големи деца от семейството, бабата, дядото или близки роднини. Според авторката „за приложното поле на парародителската грижа като алтернативна липсват каквито и да е насоки – ...за подкрепа на субектите, които я реализират, както и за превенция на рисковете за децата, отглеждани и възпитавани в условията на тази грижа“ (Kovachka 2017). Тук може да се формулира въпросът – „Има ли ресурси детското заведение на основание принципа за задължителен обхват на децата да осъществява допълнителното им обгрижване, предвид на специфичните им нужди?“. Задължителността в тези случаи поставя два въпроса – адекватна и достъпна ли е средата за работа с тези деца и квалифицирани ли са детските педагози, за да удовлетворяват потребностите им в условията на масовата детска група? Безспорно, както проблемите с достъпната и щадяща тези деца среда, така също и тези с квалификацията на педагогическите специалисти все още не са намерили своето най-добро решение.

Съществена за реалността „задължително предучилищно образование“ е и гледната точка на родителите. Позицията на родителите не е професионалната, тя е житейската и е продиктувана от мисълта за най-добрата грижа, подкрепа и майчинско отношение към детето им именно в условията на институцията „детска градина“. За съжаление, визията на взаимодействието „родители – педагогически екипи“ в публичното пространство не е на висотата на научните доводи. Съвместното обсъждане на проблемите и постиженията в развитието, възпитанието и социализацията на конкретното дете сякаш не са в приоритетите и на двете общности.

На основание поставените акценти **целта на настоящото изследване е разкриване на палитрата от мнения**, свързани със задължителното предучилищно образование на децата от предучилищна възраст (5 – 7-годишните, а впоследствие и на 4-годишните деца) и оформяне на изводи със значимост за предучилищното нормотворчество и педагогическата практика в детските градини.

С оглед получаване на конкретни данни и анализът им от аспект на целта на разработката се проведе анкетно проучване сред пряко ангажирани с процеса лица – педагогически специалисти (директори и детски учители), родители и бъдещи учители, т.е. студенти, обучаващи се в педагогически специалности и желаещи да придобият професионална квалификация „учител“. Аналогично на подхода за публичност и достъпност при планиране на законодателни про-

мени⁴⁾ и шанса всеки желаещ да вземе участие в общественото обсъждане, да изрази отношение се създадох условия за широкообхватно разпространяване и попълване на Анкетата.

Изследователският инструментариум (анкета) е структуриран в електронен вариант, което позволи изпращането както чрез електронна поща, така и чрез други канали за дистанционна (електронна) комуникация. Анкетата се популяризира сред учители, родители и студенти ОКС „бакалавър“ и „магистър“, редовно и задочно обучение. Респондентите попълнили анкетата са 193. С най-голям дял е групата на студентите, бъдещи учители – 152, следвана от родителите – 30, и с най-малко участие са групата на педагогическите специалисти – 11 детски учители (фигура 1).

Фигура 1

Какво е отношението на респондентите към задължителността на образованието в етапа на предучилищното образование? Основание за анализ са количествените данни, визуализирани на фигура 2. Болшинството (71%) са категорично „за“ и подкрепят политиката за задължителност на предучилищното образование. Само 20% са против, а 8% нямат мнение. Анализът на резултатите от този въпрос е в пряка връзка с резултатите, визуализирани на фигура 3 и разкриващи позицията на анкетираните относно задължителността на образованието при навършени 4 години. При това конкретизиране на проблема – задължителност въобще и задължителност за 4-годишните, е налице разлика от

почти 30 пункта между приемащите въобще задължителността (71%) още в детската градина и приемащите включването на 4-годишното дете в процеса на задължително образование (42%). Възможна причина за разликата в двата привидно сходни по съдържание въпроси е възрастта на децата.

Фигура 2

Фигура 3

Резултатите показват, че задължителното предучилищно образование при навършени 4 години е неприемливо за 52% от участвалите в анкетното проучване. Десет пункта е разликата с тези, които приемат идеята за задължително включване в образователния процес на този етап от развитието на детето – 42%. Малко са анкетираните, които нямат мнение по въпроса – 6% (фигура 3).

Количествените данни са основание за твърдението, че задължителността на предучилищното образование за дете, навършило 4 години, все още е спорен въпрос, макар причините за това да са с различен характер. При анализ на резултатите по групи респонденти прави впечатление, че именно групата на студентите по-скоро не приема тезата за задължителност на предучилищното образование на 4-годишните деца. Приоритетно положително е мнението по проблема от вече работещите в детските градини и тези, за които е предназначена тази услуга – родители на деца в предучилищна възраст. Това може да се обясни с осъзнатата от тях роля и място на детската градина както в живота на детето, така и в живота на семейството. Обясненията в случая естествено визират равнището на професионално-педагогически компетенции на детските учители и разбирането от страна на родителите за необходимостта от включването на децата им в организиран образователен процес на взаимодействие в нов тип среда – тази на детската група.

Изводът е, че анкетираните и по-конкретно бъдещите детски учители намират връзка между възрастта на детето и задължителността на образованието и приемат идеята за задължително институционализиране на детето в средата на детската градина, но при определена възраст, каквата в случая е 5-годишната. Другата евентуална причина може да бъде логичната и естествена позиция на анкетираните по повод спецификата на физическото, психическото и социалното развитие на 4-годишното дете и неговия неустойчив и неукрепнал статус.

Интересни са резултатите от направеното проучване, свързани с причините за включване на детето в процес на задължително предучилищно образование. Ранжирането им по приоритети е, както следва: като най-важни причини, т.е. поставени на седма позиция, са определени необходимостта от общуване с връстници с цел активна социализация (32%), осигуряване на здравословно хранене, безплатни познавателни книжки и материали за работа (30%) и необходимост от овладяване на умения за участие в игри, творчески дейности, труд (29%). Следват – подготовка за училище (26%), развитие на детския индивидуален, социален и творчески потенциал (23%), необходимост от овладяване на знания по математика, околна среда, български език (17%) и включване на деца от малцинствени групи с цел овладяване на български език (17%).

Най-видими са колебанията относно необходимостта от овладяване на знания по математика, околна среда, български език. Като по-скоро маловажна са

я определили – 38% (1-во, 2-ро и 3-то място), а като по-скоро значима – 48% (5-о, 6-о и 7-о място). 14% са я поставили на междинната 4-та позиция. Данните от анкетирането ясно показват, че т.нар. „овладяване на знания“ по математика, околна среда, български език не се припознава от родители, студенти и действащи учители като приоритетна дейност.

* Анкетираните имат инструкцията да поставят най-маловажната причина на първа позиция

Фигура 4

Анкетната карта позволява да се представят и причините за задължително предучилищно образование, значими за родителите. Основанията на анкетираните са ранжирани, както следва:

- осъществяване на сътрудничество в процеса на възпитание и развитие на детето – поставена на 3-та позиция от 62% от родителите, което определя нейната висока значимост;
- осигуряване на социално-педагогическа подкрепа и помощи за проблемни семейства – поставена на 2-ра позиция от 41% и на 3-та от 43%, което е основание също да се определи като значима причина;
- осигуряване на свободно време за осъществяване на трудова дейност и професионално развитие – трудно е да се определи значимостта на тази причина, защото е поставена от почти равностоен процент родители както на 1-ва, така и на 2-ра и 3-та позиция, но е видно, че на най-високата 3-та позиция е поставена от най-малък процент родители в сравнение с другите две причини 31%:43%:62% (фигура 5).

* Анкетираният има инструкцията да поставят най-маловажната причина на първа позиция

Фигура 5

Естествени са и претенциите на анкетираните относно професионалната подготовка и квалификация на детския учител в съответствие със спецификата в развитието и информационната наситеност на съвременното дете (фигура 6). Детето на XXI век има интереси и потребности, често нестандарт-

Фигура 6

ни и в разрез с установените правила за послушание и дисциплинираност, което е предизвикателство за детския учител и предполага много по-висока компетентност и педагогически инструменти за откриване на решения.

Почти категорично е и мнението на анкетираните (56%) относно необходимостта от перманентното обогатяване на социално-педагогическата среда за педагогическо взаимодействие с децата, макар 16% да не осъзнават връзката между педагогическата среда и задължителността на педагогическия процес. 25% нямат мнение, като има и такива, които не са отговорили на поставения въпрос (фигура 7). Тук е нужно да се напомни, че факторът „социално-педагогическата среда“ е многоаспектен. Принципно, има се предвид както пространствената, физическа среда, така също бит и социален климат в детското заведение, съдържание, организация, качество и материали за образователен процес, квалификация на педагогически и непдагогически екипи, технология на сътрудничество с родители и пр.

Интерес представляват и данните, които насочват към извода, че само наличието на съдържателна и добре организирана социално-педагогическа среда не е достатъчен факт – начинът на ползване на ресурсите на тази среда от деца и учители, броят на децата в затвореното пространство на детската група, възможностите на учителите да управляват многообразието от детски интереси и дейности, са от съществено значение.

Фигура 7

Анкетираните – 79% от тях, се обединяват около позицията, че в немалка част от групите в детската градина са включени голям брой деца (фигура 8).

Въпросът за многобройните детски групи (реално до 30 и повече деца в група) е широко дискутиран в педагогическата общност, в родителските обединения, в пространството на педагогическата наука и практика. На този въпрос е посветен и държавен стандарт, приет през 2017 г. и в сила от 01.01.2018 г.⁵⁾, според който максималният норматив за броя на децата в целодневна и полудневна група е 23, а минималният – 12.

Става дума за една от съществените причини, споделени в портала за обществени обсъждания, според която не се приема предложението за въвеждане на задължително предучилищно образование за 4-годишните деца. Поясненията в секция „други“ са свързани с конкретни предложения за броя на децата в група – 15 – 20, които са видимо близки до Държавния стандарт⁵⁾ и будят въпроса защо се наблюдава разминаване между официалния/нормативния и реалния брой на децата в групата. Едно законово обяснение е фактът, че „След определянето на броя на групите броят на децата в групите може да се завиши с до 2 деца в група над максималния“ (чл. 57)⁵⁾, което е регламентирана възможност за повишаване броя на децата до 25. Второ такова обяснение е практиката Общинският съвет на съответното населено място да приема решения по въпроси от местно значение в сферата на образованието, за които е компетентен⁶⁾, в това число и за увеличаване броя на децата в групата. Основанията за подобни решения са заявленията на родителите за записване на децата в детска градина и наличните местни ресурси от сграден фонд и финансови средства.

Същевременно от проведеното проучване е видно, че 79% (фигура 8) от родителите смятат за нужно да се намали броят на децата в групите, т.е. желанието на родителите да запишат децата си в детска градина, няма нищо общо с увеличаване броя им в детската група.

Реалностите обаче показват, че увеличаването броя на децата в групите е масова практика в немалка част от населените места. Чуват се и реплики от типа на „те носят пари за заплатите на учителите!!!“, което е твърде обидно за морала на българското общество. Най-лесният вариант за решение на проблемите е увеличаване броя на децата в групата, което решение е единствено „административно-чиновническо“. Няма и мисъл за психиката на децата и учителите, за качеството на образователния процес и резултатите от него. Научният и личностно ориентиран подход към грижата за децата в ранна и предучилищна възраст обаче изискват други решения – нормативно регламентиращи и педагогически обосновани в полза на детето. Опитът в европейското образователно пространство и тенденцията към качествено ранно детско развитие задължават за усъвършенстване на системата за предучилищно образование и инвестиране в нейните компоненти, предвид и на разпоредбите на ДОС.

Фигура 8

Създалата се през март 2020 г. ситуация на социална изолация на основание епидемията COVID-19 и в резултат на това промененото ежедневие и дейности на образователните институции провокира анкетираните да споделят позицията си относно осъществяването на задължително предучилищно образование в алтернативни форми за организация на процеса – почасово посещение в детската градина; родителски кооперативи (обединения на семейства за работа с деца в малки разновъзрастови групи при наличие на база и професионални педагози или специалисти по танци, чужд език, спорт, творчество и пр.), организирани на основание законови разпоредби; интернет платформи за обучителни и социализиращи програми на основата на ДОС за предучилищно образование и пр.

От фигура 9 се вижда, че двете най-големи групи са съответно в подкрепа на възможността за осъществяване на предучилищното образование и в различни алтернативни форми – 61%, и против – 25%. Анализът по групи – учители, родители, студенти, показва, че най-подкрепящи тази идея са родителите – 67% от тях са „за“ спрямо 61% „за“ в групата на студентите и 55% „за“ в групата на педагогическите специалисти.

Фигура 9

Резултатите, визуализирани на фигури 8 и 9, представят корелация между двата въпроса. Всъщност една от причините за приемането и положителното отношение към алтернативните форми е именно възможността за взаимодействия между децата и възрастните във формат, различен от този в многобройната детска група. Както пише Дишкова, (2014) – „Именно родителските колективи реализират възпитание, образование и обучение на децата в малки групи, което позволява индивидуализация на процеса, възможност за стимулиране, лична изява и свободен избор. От особено значение тук е психологическият комфорт на родителите – имат право на мнение и са значими в процеса на образование, регламентиран и контролиран от държавната институция – детска градина“ (Dishkova 2014).

Тези и редица други конкретни факти по повод задължителността на предучилищното образование, са основание за следните изводи.

Първо. Резултатите от проучването подсказват за трудностите при конкретизиране на мненията „за“ или „против“ задължителността на предучилищното образование и неговото съдържание, включително на 4-годишните деца. Не само анкетираните родители, но за съжаление и педагогически специалисти и студенти от педагогическите специалности все още *търсят „доказателства“ за значимостта на факта „задължителност на предучилищното образование“*. Приоритетно данните насочват вниманието и към съдържателните аспекти на образователния процес за подготовка на педагози, детски учители. Нужно е студентите да овладяват широк спектър от знания,

за процесите, свързани с детското развитие, възпитание и социализация във възрастта до 7 години. Да се научат да наблюдават, диагностицират и проектират „визията“ на всеки етап от детското развитие. Да „опознават“ детето като индивидуалност, развиваща се личност и субект на дейността и на тази основа да индивидуализират взаимодействието си с него, като ползват многообразието от педагогически инструменти, съобразно възрастта му. Необходимо е базовите академични психолого-педагогически знания за детето да са в основата на взаимодействието с него в условията на детската група. Може да се каже, че доказателствата се „крят“ в смисъла на този процес. Реплики от рода на „то практиката няма нищо общо с ученото в университета“ само отдалечават детския учител от целите на предучилищното образование.

Второ. Все още приоритетно част от *родителите трудно се доверяват на общата визия на средата*, призвана да осигури най-добрите условия за развитието, възпитанието и образованието на техните деца. Формалната, институционална задължителност не разкрива пред тях цялата палитра от възможности на детската общност и на компетентните педагози да стимулират разгръщането потенциала на всяко дете на основание неговата индивидуалност и в перспектива готовност за училищен начин на живот. Това обстоятелство често провокира родителите да търсят неоснователни причини за отсъствие на детето от детската градина. Годишните родителски срещи, както и редицата празнични инициативи от страна на семейство или педагогически екипи съвсем не са форматите, съдействащи за задълбочено проследяване на процесите, обозначаващи предизвикателствата пред развитието на съвременното дете. Случаите на вербална и физическа агресия, на неприлични думи, на детска неудовлетвореност от дейностите в детската група и пр. са „малките камъчета на възрастта“, но те не са за пренебрегване от професионалните педагози и родителите.

Трето. Задължителността на предучилищното образование, включително за децата на 4 години, е законодателен факт. Доколко позитивната оценка на този факт е на основание възможностите за социализация и за по-високо образователно равнище на децата, а негативната – на липсата на готовност на социално-педагогическата среда за успешна работа с детето на XXI век, е важно доказването или отхвърлянето им да са в *приоритетите на научните психологическо-педагогически изследвания*. Днес научната обективност по отношение на ранното детско развитие, както и на иновативните изисквания за осъществяване целите и мисията на задължителното образование на 3 – 7-годишните деца е от особено значение. Необходими са комплексни изследвания – психологически, педагогически, проучвания в областта на детското здраве, на детските права и начин на живот, спецификата на обкръжаващата социокултурна среда и пр. – и всичко това с цел разкриване на съществените ресурси на педагогическата среда и възможности за най-добра грижа за развитието, възпитанието и социализацията на детето на XXI век.

Не без значение в този план са професионалният капацитет и личностните качества на съвременния детски учител. Задачата на университетите е да генерират ново качество детски учители с професионално съзнание и педагогическа компетентност, лична отговорност и ценности, съответни на потребностите на децата на новия век и изискванията на общественото пространство. Затова, естествено, са необходими нормативни промени, финансова осигуреност и гаранция за научната стойност на „производството“ на педагогически кадри.

Четвърто. В ползването на педагогическата общност, на основание резултатите от проведеното анкетно проучване, трябва да е и *ежедневието на децата в детската градина*. Организацията и съдържанието на детското ежедневие в групата от връстници трябва да предлага пълноценно общуване, развиващи детски игри – групови и самостоятелни, качествен образователен процес, възможност за овладяване на ценностни модели на поведение и пр. Нужно е преодоляване на формализма в процеса на предучилищното образование – почти познатото и елементарно програмно съдържание да се предлага не като „информационен факт“, а като проблем за обсъждане, което ще позволи активно детско внимание, любопитство, любознателност, поява на познавателен интерес и пр.; детската игра, като разнообразие, съдържание, роли, правила, да е истинската водеща дейност, съдействаща за изява на детския потенциал; неформалните разговори на учителите с децата по актуални за тях проблеми да са ежедневие; да са видими технологията и времето за овладяване и отработване на значими за детското развитие способности за действие, умения за справяне с проблеми, модели за поведение и пр. Естествено е ежедневието на децата от предучилищна възраст да е посветено и на детската двигателна активност и решаване задачите на физическото възпитание в смисъла на „подобряване здравословното състояние и закаляване на децата; превенция по отношение на нарушения в опорно-двигателния апарат (гръбначни изкривявания, плоскостъпие) и подпомагане на правилното физическо развитие; физическо и функционално укрепване на детския организъм“ (Dokova 2017).

Пето. Показателно е отношението на родителите към появата на т.нар. *алтернативни на детската градина форми за предучилищно образование* на децата във възрастта преди постъпване в училище. В днешната ситуация на социална изолация, дисциплина и дистанциране (по повод вируса COVID-19), както и по повод недостига на места в детските градини на големите градове е важно да се проектират и нормативно обезпечат многообразие от мобилни социално-образователни детски занимални или центрове, родителски или друг тип професионални звена или кооперативи за не повече от 10 до 15 деца, както и необходимите педагогически и непедагогически екипи. Малобройните детски групи по-лесно се наблюдават и управляват в условията на извънредни ситуации. В перспективен план е наложително да се преоцени стратегията за предучилищно образование и по посока към

разширяване диапазона от центрове (формални или неформални) за работа с деца от предучилищна възраст. Обществената ангажираност с проблемите на предучилищното образование и статута на детето на XXI век насочва и към перманентен иновативен подход към всички надстроечни върху базата (т.е. задължителността) ресурси, като: архитектурна среда, социално-битови условия, педагогически и психологически фактори, компетентни управленски и педагогически екипи и пр. Заслужава внимание разбирането на Сн. Георгиева (2017) относно архитектурния образ на средата и насоките за проектиране на детските градини.

Шесто. Не на последно място, от съществено значение са реформите в социалната система и системата на образованието. Не бива родителите да са *в позицията на „защитени“ от закона и „санкционирани“ от него – това поражда противоречия и конфликти*. Социалните измерения на законодателството относно предучилищната образователна система трябва да регламентират подпомагането на всеки български родител, ангажиран с отглеждане и възпитание на детето в предучилищна възраст, а не само на определена група родители. Образованието по никакъв повод не следва да съдържа дискриминационни елементи, което да поставя в уязвима позиция неговите цели и задачи. Не би следвало нормативните документи да съдържат абстрактни и дискриминационни текстове, като предложената промяна в чл. 283 и конкретно допълване на ал. 9 с „Държавата подпомага заплащането на такси за ползване на детски градини, дължими от родителите, които без помощта на друго не могат да задоволяват основни жизнени потребности на децата си“⁽³⁾. Държавата ясно и категорично трябва да заяви, че гарантира правото на образование на всички деца, приоритизира образованието, осигурява равнопоставен достъп до него и инвестира в ранното детско развитие чрез осигуряване на безплатно предучилищно образование.

В заключение. Държавната политика, педагогическата наука и педагогическата практика би следвало да са насочени към превръщането на детската градина в желана институция, доказала чрез визията и качествата на социално-педагогическата си среда (интерактивна, стимулираща, сигурна, функционална, естетична и пр.) значението на задължителността и всеобхватността на предучилищното образование за благосъстоянието на детето.

БЕЛЕЖКИ

1. Закона за предучилищното и училищното образование, Обн. ДВ, бр. 79 от 2015 г., в сила от 01.08.2016 г. – <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509>

2. Наредба № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование. Обн. ДВ, бр. 46 от 17.06.2016 г., в сила от 01.08.2016 г. – <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136850647>
3. Проект! Закон за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование, Народно събрание на Република България – <https://parliament.bg/bills/44/002-01-22.pdf>
4. Портал за обществени консултации – <http://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4993>
5. Наредба за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование. Обн., ДВ, бр. 81 от 10.10.2017 г., в сила от 01.01.2018 г. Приета с ПМС № 219 от 05.10.2017 г. <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2137177162>
6. Закон за местното самоуправление и местната администрация. В сила от 17.09.1991 г. – <https://lex.bg/laws/ldoc/2132580865>
7. Георгиева, Сн. (2017). Детски градини. Автореферат на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“, ПН 5.7. Архитектура, строителство и геодезия (Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения детайли).
8. Жечева, Е., 2020. Социално-педагогическа среда за деинституционализирана грижа за деца в услугите от резидентен тип (оценка, мониторинг, развитие). Автореферат на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“. Професионално направление: 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика) - <http://rd.swu.bg/media/83703/avtoreferat.pdf>

ЛИТЕРАТУРА

- Димитров, Д. Кр., 2009. *Нова забавачница. Допълваща програма за авторски тип детска градина и/или доброжелателно помагало за педагозите от неавторски градини, съпътстващи децата и обогатяващи живота им от 3 до 7 години*. Благоевград: Изкуства.
- Дишкова, М., 2014. *Родителските кооперативи – алтернативно образование и възпитание от най-ранна възраст или инкапсулиране на българското дете*. Габрово.
- Докова, Н., 2017. *Образователните функции на физическото възпитание*. Благоевград: Неофит Рилски.
- Ковачка, Ю., 2017. *Социалнопедагогически проблеми при деца с парародителска грижа*. Благоевград: Неофит Рилски.

REFERENCES

- Dimitrov, D. Kr., 2009. *New nursery. Supplemental program for author's type kindergarten and / or benevolent manual for pedagogues from non-author's kindergartens, accompanying children and enriching their lives from 3 to 7 years*. Blagoevgrad: Arts.

- Dokova, N., 2017. *The educational functions of physical education*. Blagoevgrad: Neofit Rilski.
- Kovachka, Yu., 2017. *Social and pedagogical problems of children in the conditions of paraparental care*. Blagoevgrad: Neofit Rilski.

ON THE COMPULSORY NATURE OF PRESCHOOL EDUCATION – RESULTS OF A STUDY

Abstract. The authors present the results of a survey revealing the specificity of public claims regarding compulsory preschool education in the institution of kindergarten and specifically - the compulsory inclusion of 4-year-olds in it. Agreements and disagreements, polar opinions and alternative proposals for upbringing and educating the preschool child are an indicator of the lack of sustainable and irrefutable "evidence" of the importance of "compulsory" preschool education, as well as of the qualities of the socio-pedagogical environment in the children group and kindergarten. The paper is the second part of the authors' research on issues related to compulsory preschool education for children.

Keywords: child; kindergarten; state policy; compulsory; legislation; pre-school education, rights; european educational space

✉ **Prof. Dr. Margarita Koleva**

Dr. Blaga Dzhorova, Assoc. Prof.

Web of Science Researcher ID: F-7278-2014

ORCID iD: 0000-0002-8028-8336

Department of Pre-School and Primary School Pedagogy

Faculty of Pedagogy

South-West University "Neofit Rilski"

Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: koleva_margarita@abv.bg

E-mail: blagadzhorova@swu.bg

✉ **Dr. Eva Zhecheva**

National Ombudsman

Sofia, Bulgaria

E-mail: e.jecheva@ombudsman.bg